

**ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ
ΔΟΜΟΣ**

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Χρήστος Π. Μπαλόγλου - Γεώργιος Α. Τσούτσος

(Επιμέλεια)

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

Ίστορία - Θεολογία - Φιλολογία - Τέχνη -
Άρχαιολογία - Λαογραφία

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Κ. & Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΔΟΜΟΣ

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ
ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

CHRISTOS P. BALOGLOU - GEORGE A. TSOUTSOS
(Editors)

CAPPADOCIA
ASIA MINOR

History, Theology, Letters, Arts, Folklore

PUBLICATIONS DOMUS BYZANTINUS

PUBLICATIONS K. & M. STAMOULI

THESSALONIKI

ΧΡΗΣΤΟΣ Π. ΜΠΑΛΟΓΛΟΥ – ΓΙΩΡΓΟΣ Α. ΤΣΟΥΤΣΟΣ
(Επιμέλεια)

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ
ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

Ίστορία-Θεολογία-Φιλολογία-Τέχνη-
Άρχαιολογία-Λαογραφία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΔΟΜΟΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Κ. & Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ
Π. Π. Γερμανοῦ - Ἴω. Μιχαήλ 2
546 22 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Τηλ. 2310-264.748
69.46.461.460
email: anstamoulis@hotmail.com/xarpantidisioannis@gmail.com
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2022

ISBN: 978-618-5161-35-4

Όλα τὰ δικαιώματα μετάφρασης, ἀναπαραγωγῆς καὶ προσαρμογῆς
κατοχυρωμένα γιὰ ὅλες τὶς χῶρες τοῦ κόσμου.

Copyright © by ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Κ. & Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ καὶ ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ, 2022

*Ἡ πνευματικὴ ἰδιοκτησία ἀποκτᾶται χωρὶς καμία διατύπωση καὶ χωρὶς τὴν ἀνάγκη
ρήτρας ἀπαγορευτικῆς τῶν προσβολῶν της. Σύμφωνα μὲ τὸν Ν. 2121/1993 καὶ τὴ διεθνή
σύμβαση τῆς Βέρνης (ποὺ ἔχει κυρωθεῖ μὲ τὸν Ν. 100/1975) ἀπαγορεύεται ἡ ἀναδημοσί-
ευση καὶ γενικὰ ἡ ἀναπαραγωγή τοῦ παρόντος ἔργου, μὲ ὅποιονδήποτε τρόπο (ἠλεκτρονι-
κό, μηχανικό, φωτοτυπικό, ἠχογράφησης ἢ ἄλλο), τμηματικά ἢ περιληπτικά, στὸ πρωτότυ-
πο ἢ σὲ μετάφραση ἢ ἄλλη διασκευή, χωρὶς γραπτὴ ἄδεια ἀπὸ τὸν συγγραφέα.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περιεχόμενα	5
Πρόλογος	7
Χρήστος Π. Μπαλόγλου, <i>Ο άνθρωπος ως «πολιτικόν ζῷον» και «ζῷον οίκονομικόν» κατά τον Αριστοτέλη και τον Μέγα Βασίλειο</i>	11
Αναστάσιος Γ. Μαράς, <i>Ο Πλούτος στις κοινωνικές Ομιλίες του Μεγάλου Βασιλείου</i>	45
Γαρυφαλλιά Γ. Θεοδωρίδου, <i>Ο Κηρυγματικός Λόγος των Πατέρων Βασιλείου του Μεγάλου και Γρηγορίου Νύσσης ως πηγή μελέτης της κοινωνικής παθογένειας στην Καππαδοκία κατά τον 4^ο αιώνα</i>	75
Χρήστος Π. Μπαλόγλου, <i>Τα βιβλικά δεδομένα για την εισαγωγή του Χριστιανισμού στην Καππαδοκία</i>	127
Στέλιος Μουζάκης, <i>Η επίδραση του έργου του Μεγάλου Βασιλείου και της «Βασιλειάδας» της Καππαδοκίας στη διαμόρφωση των Μοναστηριακών Οίκων Φιλανθρωπίας και Νοσοκομείων στο Βυζάντιο</i>	139
Θεοφάνης Λ. Δρακόπουλος, <i>Εισαγωγικό στο ιστορικό παράδοξο του Ουλφίλα</i>	179
Παναγιώτης Α. Γιαννόπουλος, <i>Η δημιουργία του Θέματος της Καππαδοκίας</i>	191
Μαρία Ρώτα, <i>Το τέλος της διαμάχης των Ευνούχων: Η στάση του Σταυρακίου εναντίον του Αετίου στην Καππαδοκία (Ιούνιος 800)</i>	209
Ἐπίσκοπος Ἐλαίας Θεοδῶρητος, <i>Ἐχει καππαδοκικὴν προέλευσιν τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως;</i>	221
Μ. Γ. Βαρβούνης, <i>Ναοὶ και τελετουργικὴ λαϊκὴ θρησκευτικὴτητα στην Τελμησσὸς τῆς Καππαδοκίας (19^ος αἰ.-1924)</i>	293
Κυριάκος Ηλ. Βλασιάδης, <i>Η ελληνόφωνη Συνασὸς Καππαδοκίας και τὸ γλωσσικὸ τῆς ἰδίωμα</i>	313
Κωνσταντῖνος Μ. Νίγδελης, <i>ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ, Ἱερός Ναός Ἀρχαγγέλων Γαβριήλ και Μιχαήλ. Γιαναρτάς Κιλισέ - Ἐκκλησία του Καιγόμενου Λίθου</i>	333
Κυριάκος Η. Βλασιάδης, <i>Τραγούδια και χοροὶ ἀπὸ τὴ Συνασὸς τῆς Καππαδοκίας</i>	363
Τάκης Α. Σαλκιτζόγλου, <i>Η Γερτρούδη Μπελ ανακαλύπτει τις Χίλιες και Μία Ἐκκλησίες</i> ..	383
Πέτρος Δ. Καρφόπουλος, <i>Η ΜΑΛΑΚΟΠΗ μέσα ἀπὸ τὴν αυτοβιογραφία μου (ΜΑΛΑΚΟΠΗ 1875 - Ν. ἸΩΝΙΑ 1944)</i>	397
Μαργαρίτα Γ. Δημητριάδου, <i>Η ἀφύπνιση τῆς ἐλληνικῆς συνείδησης και ἡ συμβολὴ των Καππαδοκῶν στην Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση του 1821</i>	521
Χρήστος Π. Μπαλόγλου, <i>Ο Αλέξανδρος Ι. Δεσποτόπουλος και ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση</i>	537

Γιώργος Α. Τσούτσος, <i>Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο (1930) και Παπα-Ευθύμ. Μια άγνωστη Συνέντευξη του Χρήστου Αγγελομάτη</i>	545
Αρχάγγελος Γ. Γαβριήλ, <i>ΓΕΡΒΑΣΙΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΔΗΣ. Ο τελευταίος των Ελλήνων</i>	553
Σταύρος Μελιδώνης, <i>Μητροπολίτης Καισαρείας Παΐσιος. 150 χρόνια από την εκδημία του</i>	569
Θεοδόσης Πυλαρινός, <i>Γράμματα του Δημοσθένη Δανηλίδη στον Αντώνη Μυστακίδη</i>	577
Χρήστος Π. Μπαλόγλου, <i>Κωνσταντίνος Δωρ. Μουρατίδης. Ο σύγχρονος Καππαδόκης θεολόγος και κανονολόγος</i>	595
Μελέτης Η. Μελετόπουλος, <i>Αβροτέλης Ελευθερόπουλος (1869-1963): Το μακρύ οδοιπορικό ενός Καππαδόκη κοινωνιολόγου στην Ευρώπη και στην Ελλάδα</i>	603
Χρήστος Π. Μπαλόγλου, <i>Μικρασιατική εκστρατεία 1919-1922: Τα Αίτια της Μικρασιατικής καταστροφής. Μία αποτίμηση 100 έτη μετά την καταστροφή</i>	645
Δεσποίνης Δ. Κοντοστεργίου, <i>Πρωτοπρεσβύτερος Ιωάννης Σάββα Ρωμανίδης, Καθηγητής Πανεπιστημίου (2.3.1927-1.11.2001)</i>	651

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΜΑΧΗΣ ΤΩΝ ΕΥΝΟΥΧΩΝ: Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΑΚΙΟΥ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΑΕΤΙΟΥ ΣΤΗΝ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ (ΙΟΥΝΙΟΣ 800)

Μαρία Ρώτα

Οι σύγχρονοι ιστορικοί, με πολυάριθμα συγγράμματα και άρθρα, έχουν επί-
τύχει να εξετάσουν σε βάθος σημαντικά γεγονότα που εκτυλίχθηκαν στην
Κωνσταντινούπολη και σε ζωτικές επαρχίες της Βυζαντινής αυτοκρατορίας.
Σχετικά με την Καππαδοκία θα πρέπει να επισημανθεί ότι υπάρχουν μελέτες που
καλύπτουν διάφορες πτυχές της ιστορίας της. Ίσως, η πιο σημαντική είναι εκεί-
νη των Friedrich Hild και Marcell Restle, η οποία αποτελεί τόμο της *Tabula Im-
perii Byzantini*¹. Για τις βυζαντινές εκκλησίες της περιοχής εξαιρετικά διαφωτι-
στική είναι η μονογραφία της Natalia Teteriatnikov², ενώ εκτενή έρευνα για τη
διοίκηση και την ιστορία της Καππαδοκίας από τον τέταρτο ως τον έκτο αιώνα
έχει πραγματοποιήσει η Sophie Métivier³. Τις απόψεις που εξέφρασαν εκκλη-
σιαστικές προσωπικότητες από την Καππαδοκία έχει εξετάσει ο Βασίλειος Τα-
τάκης⁴, αλλά στους καππαδόκες πατέρες εστιάζονται και άρθρα που περιλαμβά-
νονται στο συλλογικό έργο που εξέδωσε η Elizabeth Livingstone⁵. Την ιστορία
του θέματος της Καππαδοκίας έχει διαπραγματευθεί ο Στυλιανός Λαμπάκης⁶ και

---

¹ F. HILD - M. RESTLE, *Kappadokien (Kappadokia, Charsianon, Sebasteia und Lykan-
dos)*, (Tabula Imperii Byzantini, Band 2), Wien 1981.

² N. TETERIATNIKOV, *The Liturgical Planning of Byzantine Churches in Cappadocia*,
(Orientalia Christiana Analecta 252), Roma 1996.

³ S. MÉTIVIER, *La Cappadoce (IVe-VIe siècle). Une histoire provinciale de l'Empire
romain d'Orient*, (Byzantina Sorbonensia - 22), Paris 2005.

⁴ Β. ΤΑΤΑΚΗΣ, *Η συμβολή της Καππαδοκίας στη χριστιανική σκέψη*, Αθήνα 1960.

⁵ E. LIVINGSTONE (ed.), *Athanasius and his opponents, Cappadocian Fathers, other
Greek writers after Nicaea*, (Studia Patristica 32), Leuven 1997.

⁶ Στ. ΛΑΜΠΑΚΗΣ, Θέμα Καππαδοκίας, στο: *Η Μικρά Ασία των θεμάτων. Έρευνες πάνω
στην γεωγραφική φυσιογνωμία και προσωπογραφία των βυζαντινών θεμάτων της Μικράς Ασί-
ας (7^{ος} -11^{ος} αι.)*, Κ.Β.Ε./Ε.Ι.Ε, Αθήνα 1998, 259-274.

τον πολιτικό ρόλο των αριστοκρατικών οικογενειών της περιοχής κατά τον ένατο και δέκατο αιώνα η Βασιλική Βλυσίδου⁷.

Στη σύγχρονη βιβλιογραφία εντοπίζονται και αρκετές αναφορές στις στρατιωτικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην Καππαδοκία. Οι περισσότερες επισημάνσεις σχετίζονται με τις περσικές και τις αραβικές επιθέσεις⁸ ή με τα στασιαστικά κινήματα που πραγματοποιήθηκαν από εκπροσώπους των τοπικών αριστοκρατικών οικογενειών, κυρίως κατά τον δέκατο και ενδέκατο αιώνα⁹. Ανατρεπτικές δραστηριότητες, ωστόσο, οργανώθηκαν στην Καππαδοκία και κατά τους προγενέστερους αιώνες¹⁰. Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης θα διερευνηθεί η στάση που υιοκίνησε στην περιοχή ο *λογοθέτης του δρόμου* και στενός συνεργάτης της Ειρήνης Αθηναίας, Σταυράκιος με απώτερο σκοπό να επιβληθεί πολιτικά.

Από το 780 ως το 802, δηλαδή κατά την περίοδο που άσκησε την εξουσία η Ειρήνη Αθηναία ως συμβασιλέας του Κωνσταντίνου ΣΤ΄ αρχικά και ως αυτοκράτορας μετέπειτα¹¹, στην πολιτική σκηνή του Βυζαντίου πρωταγωνίστησαν οι

⁷ Β. ΒΛΥΣΙΔΟΥ, *Αριστοκρατικές οικογένειες και εξουσία (9^{ος} -10^{ος} αι.)*. Έρευνες πάνω στα διαδοχικά στάδια αντιμετώπισης της αρμενο-παφλαγονικής και της καππαδοκικής αριστοκρατίας, Θεσσαλονίκη 2001.

⁸ Βλ. ενδεικτικά VASILIEV, *Byzance et les Arabes*, τ. I-III, (Corpus Bruxellence Historiae Byzantinae – 1-3), Bruxelles 1935-1950· R. LILIE, *Die byzantinische Reaktion auf die Ausbreitung der Araber. Studien zur Strukturwandlung des byzantinischen Staates im 7. und 8. Jhd.*, (Miscellanea Byzantina Monacensia 22), München 1976· W. KAEGI, *Byzantine Military Unrest (471-843). An Interpretation*, Amsterdam 1981· G. GREATREX - S. LIEU, *The Roman Eastern Frontier and the Persian Wars, Part II, AD 363-630. A Narrative Sourcebook*, London - New York 2002.

⁹ Βλ. ενδεικτικά J.C. CHEYNET, *Pouvoir et contestations à Byzance (963-1210)*, Παρίσι 1990, 20-37, 326-336, 406-408· Κ. ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ, *Καθολίωσις και τυραννίς... το πολιτικό αδίκημα στο Βυζάντιο (8^{ος}-13^{ος} αιώνας)*, Αθήνα 2015, 218-254.

¹⁰ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανατρεπτική δραστηριότητα που ανέπτυξε στην Καππαδοκία από το 610 ως το 612 ο στρατηγός Πρίσκοσ· βλ. Μ. ΡΩΤΑ, *Συνωμοσίες στο Βυζάντιο: τα αίτια και οι συνέπειες (610-867)*, διδ. διατρ., Αθήνα 2018, 27-32.

¹¹ Για τον ρόλο που διαδραμάτισαν οι παραδυναστεύοντες Σταυράκιος και Αέτιος στην πολιτική διοίκηση της αυτοκρατορίας, βλ. Ειρ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Αυτοκρατορική εξουσία και πολιτική πρακτική. Ο ρόλος του παραδυναστεύοντος στη βυζαντινή διοίκηση (τέλη 8^{ου} - αρχές 11^{ου} αιώνα)*, Αθήνα 2008, 47-62. Βλ. επίσης R. GUILLAND, Contribution à la prosopographie de l'empire byzantine. Les patrices. Du règne de Léon III l'Isaurien (717-741) au règne de Michel II (820-829), *Byz* 40 (1970), 326, 333-334· *PmbZ*, I./4, 187-189, αρ. 6880 και I./1, 32-33, αρ. 106 (= *Prosopographie der mittelbyzantinischen Zeit I. (641-867)*, Prolegomena, τόμ. I-VI, έκδ. Fr. WINKELMANN - R. LILIE - Cl. LUDWIG - Th. PRATSCH - Il. ROCHOW - W. BRANDES - J.R. MARTINDALE - B. ZIELKE, Berlin - New York 1998-2002).

ευνούχοι Σταυράκιος και Αέτιος, οι οποίοι έδρασαν στο πλευρό της αυτοκράτειρας και του γιου της ως παραδυναστεύοντες¹². Από τους δύο υψηλόβαθμους αξιωματούχους μεγαλύτερη πολιτική δύναμη φαίνεται ότι κατείχε ο Σταυράκιος, καθώς η ανάμειξή του στη διοίκηση μαρτυρείται από τις αρχές της διακυβέρνησης της Ειρήνης, ενώ ο Αέτιος, ο οποίος υπήρξε *πρωτοσπαθάριος*, άρχισε να αποκτά πολιτική επιρροή κατά το διάστημα της μονοκρατορίας της¹³. Ουσιαστικά από τον Αύγουστο του 797, όταν η Ειρήνη και οι συνεργάτες της τύφλωσαν τον Κωνσταντίνο ΣΤ΄ και τον απομάκρυναν από την εξουσία¹⁴, στην κορυφή της πολιτικής ιεραρχίας, μαζί με την αυτοκράτειρα, βρέθηκαν και οι δύο έμπιστοί της, ο Σταυράκιος και ο Αέτιος.

Η εξουδετέρωση του νόμιμου αυτοκράτορα με συνωμοσία και η παρουσία γυναίκας στον βυζαντινό θρόνο είχε αρκετές αρνητικές συνέπειες τόσο σε εξωτερικό όσο και σε εσωτερικό επίπεδο. Μέσα στο 797 ο αραβικός στρατός άρχισε να λεηλατεί τις περιοχές της Καππαδοκίας και της Γαλατίας, γεγονός που ώθησε την Ειρήνη να στείλει στον χαλίφη Αβιμελέχ τον ηγούμενο Χρυσοπόλεως Δωρόθεο και τον χαρτοφύλακα της Αγίας Σοφίας Κωνσταντίνο για να διαπραγματευτούν τη σύναψη ειρήνης¹⁵. Η διπλωματική προσπάθεια δεν είχε θετικό αποτέλεσμα και έτσι οι Άραβες τον επόμενο χρόνο πραγματοποίησαν νέες επιθέσεις εναντίον της αυτοκρατορίας. Αρχικά, ένα τμήμα του αραβικού στρατού έφθασε στα Μαλάγινα, από όπου επιτέθηκε στους στάβλους του Σταυρακίου και κατόρθωσε να πάρει ίππους και σχετικό εξοπλισμό¹⁶. Συγχρόνως διαφορετικοί Άραβες κατευθύνθηκαν στη Λυδία και αιχμαλώτισαν πολλούς Βυζαντινούς¹⁷, ενώ μια

¹² Για την πολιτειακή θέση της Ειρήνης Αθηναίας πριν την τύφλωση του Κωνσταντίνου ΣΤ΄, βλ. Αικ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, Η αντιβασιλεία εις το Βυζάντιον, *Σύμμεικτα* 2 (1970), 20-29 (: Αικ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Βυζαντινή αυτοκρατορία - Νεότερος Ελληνισμός. Συμβολή στην έρευνα*, τ. Α΄, Αθήνα 2006, 140-150)· πρβλ. Δ. ΜΙΣΙΟΥ, Στάδια βασιλείας Κωνσταντίνου ΣΤ΄ και Ειρήνης και τα νομίσματά τους, *Βυζαντικά* 1 (1981), 139-156.

¹³ ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ο ρόλος του παραδυναστεύοντος*, 40, 47-62.

¹⁴ R. LILIE, *Byzanz unter Eirene und Konstantin VI. (780-802). Mit einem Kapitel über Leon IV. (775-780) von Ilse Rochow*, Frankfurt am Main 1994, 273-277· ΡΩΤΑ, *Συνωμοσίες στο Βυζάντιο*, 156-162.

¹⁵ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, *Chronographia*, ed. C. DE BOOR, vol. I, Lipsiae, 1883-1885, 473⁷⁻¹¹.

¹⁶ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 473²⁴⁻²⁷. Τα Μαλάγινα ήταν η έδρα του θέματος των Οπτιμάτων, οι οποίοι αποτελούσαν ιππική μονάδα του βυζαντινού στρατού· βλ. Τ. ΛΟΥΓΓΗΣ, Θέμα Οπτιμάτων, στο: *Η Μικρά Ασία των θεμάτων. Έρευνες πάνω στην γεωγραφική φυσιογνωμία και προσωπογραφία των βυζαντινών θεμάτων της Μικράς Ασίας (7^{ος}-11^{ος} αι.)*, Κ.Β.Ε/Ε.Ι.Ε, Αθήνα 1998, 237-239.

¹⁷ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 473²⁷⁻²⁸. Ένα τμήμα της επαρχίας της Λυδίας ανήκε στο θέμα του Οψικί-

άλλη ομάδα του εχθρικού στρατού διεξήγαγε εκστρατεία εναντίον του θέματος του Οψικίου και των Οπτιμάτων. Οι Άραβες, αφού εξολόθρευσαν τον βυζαντινό στρατό και λεηλάτησαν το στρατόπεδό του, αποχώρησαν από την περιοχή, έχοντας καταστήσει ολοφάνερη την επιθετική διάθεσή τους¹⁸.

Την ταραγμένη κατάσταση στην αυτοκρατορία όξυναν ακόμη περισσότερο οι εσωτερικές πολιτικές διαμάχες και διεκδικήσεις. Τον Οκτώβριο του 797 ορισμένοι νεωτεριστές¹⁹ θέλησαν να ανεβάσουν στην εξουσία τους μικρότερους γιους του Κωνσταντίνου Ε΄²⁰. Γι' αυτόν τον λόγο τους έπεισαν να εγκαταλείψουν το παλάτι της Θεραπείας, όπου είχαν τεθεί υπό περιορισμό, και να αναζητήσουν άσυλο στην Αγία Σοφία. Παρά το γεγονός ότι συγκεντρώθηκε πλήθος στην Εκκλησία, ο Αέτιος κατόρθωσε να τους οδηγήσει έξω από αυτή και έπειτα τους τιμώρησε με εξορία στην Αθήνα²¹. Ύστερα από την εξουδετέρωση του κι-

---

ου· βλ. Τ. ΛΟΥΓΓΗΣ, Θέμα Οψίκιον. Β. Ιστορική γεωγραφία και κοινωνική απεικόνιση, στο: *Η Μικρά Ασία των θεμάτων. Έρευνες πάνω στην γεωγραφική φυσιογνωμία και προσωπογραφία των βυζαντινών θεμάτων της Μικράς Ασίας (7ος-11ος αι.)*, Κ.Β.Ε./Ε.Ι.Ε., Αθήνα 1998, 178. Για το Οψίκιον, βλ. επίσης Γ. ΛΕΒΕΝΙΩΤΗΣ, *Obsequentes - privatum obsequium - Obsequium - Orpsicion - Οψίκιον*. Η εξέλιξη ενός τεχνικού όρου και η πρόμηη περίοδος του "θέματος" Οψικίου, στο: *Φιλοτιμία. Τιμητικός τόμος για την ομότιμη καθηγήτρια Αλκμήνη Σταυρίδου-Ζαφράκα.*, (εκδ.) Θ. ΚΟΡΡΕΣ - Π. ΚΑΤΣΩΝΗ - Ι. ΛΕΟΝΤΙΑΔΗΣ - Α. ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΚΩΣΤΑΣ, Θεσσαλονίκη 2011, 361-410.

¹⁸ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 473₂₈₋₃₂.

¹⁹ Η λέξη νεωτερισμός με τα παράγωγά της υποδηλώνει στις βυζαντινές πηγές την ύπαρξη ανατρεπτικού κινήματος, είτε στάσης/εξέγερσης είτε συνωμοσίας.

²⁰ Ο Κωνσταντίνος Ε΄ από τους τρεις γάμους του είχε αποκτήσει επτά παιδιά. Με την πρώτη γυναίκα του, την Ειρήνη, είχε ένα γιο, τον Λέοντα, και με την τρίτη, την Ευδοκία, είχε πέντε γιους, τον Νικηφόρο, τον Χριστόφορο, τον Νικήτα, τον Άνθιμο και τον Ευδόκιμο. Με την Ευδοκία είχε και μια κόρη, η οποία ονομαζόταν Ανθούσα. Η δεύτερη σύζυγος του αυτοκράτορα, Μαρία, πέθανε χωρίς να έχει τεκνοποιήσει· βλ. C. MANGO, *St. Anthousa of Mantineon and the Family of Constantine V*, *An. Boll* 100 (1982), 401-409 (: C. MANGO, *Byzantium and its Image*, Var. Reprints, London 1984, αρ. IX)· Π. ROCHOW, *Kaiser Konstantin V (741-775). Materialien zum seinem Leben und Nachleben. Mit einem prosopographischen Anhang von Claudia Ludwig, Ilse Rochow und Ralph Johannes Lilie*, Frankfurt am Main 1994, 10-15· P. SPECK, *Die Frauen und Söhne Konstantins V. und die Sicherung der Nachfolge*, *BZ* 93 (2000), 568-585· U. V. BOSCH, *Anthousa. Ein Beitrag zum Kaisertum der Eirene*, *BF* 1(1966), 24-29.

²¹ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 473₁₁₋₁₈. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι είχαν προηγηθεί άλλες δύο ανατρεπτικές προσπάθειες, οι οποίες είχαν ως στόχο την άνοδο των μικρότερων γιων του Κωνσταντίνου Ε΄ στην εξουσία· βλ. LILIE, *Byzanz unter Eirene und Konstantin VI.*, 11-12, 224· ΡΩΤΑ, *Συνωμοσίες στο Βυζάντιο*, 132-137, 144-149.

νήματος, η αντιπαλότητα του Σταυρακίου και του Αετίου αυξήθηκε υπέρμετρα και άρχισε να γίνεται φανερή σε όλους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Θεοφάνης στη χρονογραφία του, στόχος των δύο ευνούχων ήταν μετά τον θάνατο της Ειρήνης να προωθηθούν στην εξουσία οι συγγενείς τους²². Η διαμάχη του Σταυρακίου και του Αετίου κορυφώθηκε τον Μάιο του 799, όταν η Ειρήνη αρρώστησε βαριά. Ο Αέτιος, για να ενισχύσει τη θέση του, προσεταιρίστηκε τον *δομέστικο των σχολών* Νικήτα Τριφύλλιο, με τον οποίο ξεκίνησε να διαβάλλει στην αυτοκράτειρα τον *λογοθέτη*. Η τελευταία, αποδεχόμενη τις κατηγορίες των δύο πατρικίων, στράφηκε εναντίον του Σταυρακίου, ο οποίος, ωστόσο, στο τέλος μπόρεσε να την πείσει ότι ήταν αθώος²³.

Τον Φεβρουάριο του 800, ο *λογοθέτης* προκειμένου να κυριαρχήσει πολιτικά οργάνωσε στάση, έχοντας πιο πριν δωροδοκήσει τα στρατιωτικά σώματα των σχολαρίων και των εξκουβιτόρων, καθώς και τους αρχηγούς τους. Η Ειρήνη έμαθε έγκαιρα για την ύποπτη δράση του συνεργάτη της και, αντιδρώντας, συγκάλεσε *σιλέντιο*, κατά τη διεξαγωγή του οποίου απαγόρευσε την οποιαδήποτε επικοινωνία ανάμεσα στους στρατιωτικούς διοικητές και στον Σταυράκιο²⁴. Μολονότι η αυτοκράτειρα κατόρθωσε να διασφαλίσει την ηρεμία στο εσωτερικό της πρωτεύουσας, δεν μπόρεσε να τερματίσει την αντιπαλότητα των δύο πανίσχυρων ευνούχων. Ο Αέτιος, εκτός από τον Νικήτα Τριφύλλιο, είχε πετύχει να στρέψει και άλλους εναντίον του Σταυρακίου²⁵. Εκείνος τον Ιούνιο του 800, παρόλο που είχε αρρωστήσει βαριά, παρακινούμενος από κόλακες και μάντιες που τον διαβεβαίωναν ότι θα ζούσε και θα βασιλεύε, υποκίνησε στάση κατά του Αετίου *έν ταϊς Καππαδοκίαις*²⁶. Η εξέγερση εξουδετερώθηκε, αλλά ο *λογοθέτης* δεν

²² ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 473₁₈₋₂₂: *οί δὲ δύο πατρικιοί, ὁ τε Σταυράκιος καὶ Αἰτίος, ἐπιστήθιοι ὄντες τῆς βασιλείας, γεγόνασι κατ' ἀλλήλων, ὥστε φανερῶς τὴν ἔχθραν ἐπιδείκνυσθαι, ἀμφοτέρω σκοπὸν ἔχοντες μετὰ θάνατον αὐτῆς τοῖς ἰδίῳις συγγενέσιν τὴν βασιλείαν περιποιήσασθαι.*

²³ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 474₁₁₋₂₀. Για τον Νικήτα Τριφύλλιο, βλ. *PmbZ*, I/3, 420-421, αρ. 5426.

²⁴ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 474₂₂₋₂₇. Σχετικά με το *σιλέντιο*, βλ. Αϊκ. CHRISTOPHILOPULU, *Σιλέντιον*, *BZ* 44 (1951), 79-85 (: Αϊκ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Βυζαντινή αυτοκρατορία - Νεότερος Ελληνισμός. Συμβολή στην έρευνα*, τ. Β', Αθήνα 2006, 209-217). Για τους σχολάριους και τους εξκουβίτορες, βλ. J. HALDON, *Byzantine Praetorians. An Administrative, Institutional and Social Survey of the Opsikion and Tagmata, c. 580-900*, (Ποικίλα Βυζαντινά, αρ. 3), Bonn 1984, 119-128, 136-164.

²⁵ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 474₂₇₋₂₉.

²⁶ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 474₂₉₋₄₇₅: *ὁ δὲ (ὁ Σταυράκιος) καρδιόπληκτος γενόμενος αἷμα διὰ στόματος ἀνήξεν ἀφρώδες ἐκ τῶν κατὰ θώρακα καὶ πνεύμονα μορίων. τοῦτο οἱ ἰατροὶ θεασάμενοι θανάσιμον ἀπεφώναντο· οἱ δὲ λοιποὶ κόλακες καὶ ἀνόητοι, οὐ μόνον ἰατροί, ἀλλὰ καὶ τινες ἀμόναχοι μοναχοὶ καὶ γόητες, ἔπειθον ὄρκους ἕως αὐτῆς ἡμέρας τῆς τελευταῖας αὐτοῦ, ἢ γέγονε*

πρόλαβε να μάθει τις εξελίξεις, διότι πέθανε. Κατά την προσφιλή τακτική των Βυζαντινών, στους στασιαστές επιβλήθηκαν διάφορες τιμωρίες, καθώς επίσης και η ποινή της εξορίας²⁷.

Σε μια πιο κριτική προσέγγιση των γεγονότων, θα μπορούσε κανείς να πει ότι η Ειρήνη στο διάστημα της μονοκρατορίας της ήταν απόλυτα εξαρτημένη από τους δύο βασικότερους συνεργάτες της, τον Σταυράκιο και τον Αέτιο. Το γεγονός ότι η αυτοκράτειρα αμέλησε να ορίσει κάποιον ως διάδοχό της, σε συνδυασμό με την κακή κατάσταση της υγείας της, οδήγησε τους δύο ευνούχους που βρίσκονταν στο πλευρό της σε μια σφοδρή διαμάχη, η οποία έληξε τον Ιούνιο του 800 με τον θάνατο του *λογοθέτη*. Πιο αναλυτικά, μετά την τύφλωση του Κωνσταντίνου ΣΤ', η Ειρήνη εξακολούθησε να βασιζέται στον Σταυράκιο, αλλά συγχρόνως ξεκίνησε να συνεργάζεται στενά και με τον Αέτιο, ο οποίος σύντομα απέκτησε ισχυρή πολιτική επιρροή. Ο τελευταίος για να αποδυναμώσει τον αντίπαλό του, προσέγγισε τον *δομέστικο των σχολών* Νικήτα Τριφύλλιο, ο οποίος επίσης είχε αρχίσει να αποκτά στενές σχέσεις με την αυτοκράτειρα. Σύμφωνα με τον Θεοφάνη, κατά τη μεγαλοπρεπή δημόσια εμφάνιση που πραγματοποίησε η Ειρήνη στη βυζαντινή πρωτεύουσα τη Δευτέρα του Πάσχα το 799, την αυτοκρατορική άμαξα οδηγούσαν ο Κωνσταντίνος Βοϊλάς, ο *στρατηγός των Θρακησίων* Βαρδάνης, ο Νικήτας Τριφύλλιος και ο αδερφός του Σισίνιος, ο οποίος ήταν στρατηγός της Θράκης²⁸. Σε άλλο σημείο στη διήγησή του ο χρονογράφος αναφέρει ότι οι δύο Τριφύλλιοι συχνά δειπνούσαν με την αυτοκράτειρα, την οποία διαβεβαίωναν πως θεωρούσαν την εύνοιά της πιο σημαντική από οτιδήποτε

κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα τῆς αὐτῆς ἡ' ἰνδικτιῶνος ἡμέρα γ', ὅτι ζήσεται καὶ βασιλεύσει. οἷς καὶ ἐπεριδόμενος στάσιν ἐν ταῖς Καππαδοκίαις συνεσκεύασε κατὰ Αἰτίου γενέσθαι...

²⁷ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 475⁷⁻⁹. Με βάση τη βυζαντινή νομοθεσία όσοι ήταν υπεύθυνοι για έγκλημα καθοσίωσης, τιμωρούνταν με συγκεκριμένες ποινές· βλ. ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ, *Καθοσίωσις και τυραννίς*, 297-316. Για την ποινή της εξορίας που επιβλήθηκε στους στασιαστές, βλ. B. P. MALEON, Some Notes on the Clerical Exile in the Byzantine Empire. Since the End of Antiquity World to the Macedonian Ascension, *Classica et Christiana* 5/2 (2010), 351-367· Μ. ΛΙΑΚΑΚΗ, *Βυζαντινοί εξόριστοι 1081-1453: τα πρόσωπα, τα αίτια, οι τόποι εξορίας*, διδ. διατρ., Αθήνα 2019.

²⁸ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 474⁶⁻¹¹. Κάθε χρόνο, τη Δευτέρα του Πάσχα, οι αυτοκράτορες συνήθιζαν να διασχίζουν την πρωτεύουσα έφιπποι και να μοιράζουν νομίσματα στον λαό. Η Ειρήνη το Πάσχα του 799, τροποποιώντας τη διαδικασία, τήρησε το έθιμο και έδειξε έτσι εξαρχής τη διάθεσή της να ασκήσει πολιτική παροχών προς τους πολίτες· βλ. J. HERRIN, *Γυναίκες στην πορφύρα: ηγεμόνες του μεσαιωνικού Βυζαντίου*, (ελλ. μτφρ. Α. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ), Αθήνα 2002 [· *Women in Purple: Rulers of Medieval Byzantium*, London 2001], 238-239. Για τον *στρατηγό των Θρακησίων* Βαρδάνη, βλ. *PmbZ*, I./ 1, 249, αρ. 759. Για τον Κωνσταντίνο Βοϊλά, βλ. *PmbZ*, I./ 2, 547, αρ. 3869. Για τον Σισίνιο Τριφύλλιο, βλ. *PmbZ*, I./ 4, 163, αρ. 6795.

άλλο στον κόσμο, ενώ εκμεταλλευόμενοι τη γενναιοδωρία της είχαν πλουτίσει²⁹. Προφανώς, ο Αέτιος, έχοντας αντιληφθεί τη συμπάθεια που υπήρχε ανάμεσα στην Ειρήνη και στον Νικήτα, προσεταιρίστηκε τον τελευταίο με απώτερο σκοπό να συνεργαστεί μαζί του στην πολιτική εξουδετέρωση του *λογοθέτη*. Ο Νικήτας από την πλευρά του, ίσως, συμμάχησε με τον Αέτιο, διότι πίστευε ότι με την αποδυνάμωση του Σταυρακίου, θα κυριαρχούσε και ο ίδιος και επομένως θα συνέχιζε ανεμπόδιστα να συναναστρέφεται την Ειρήνη και να πλουτίζει. Αυτή η τακτική ως ένα βαθμό ήταν αποτελεσματική, εφόσον η αυτοκράτειρα αρχικά στράφηκε εναντίον του *λογοθέτη*. Φαίνεται, όμως, ότι δεν υπήρχαν αρκετά αποδεικτικά στοιχεία και έτσι εκείνος την έπεισε ότι ήταν αθώος.

Η σύμπραξη του Αετίου με τον Νικήτα, πιθανότατα, ώθησε τον Σταυράκιο να δράσει πιο δυναμικά. Η απόφασή του να δωροδοκήσει τις δυνάμεις των σχολαρίων και των εξκουβιτόρων, καθώς επίσης και τους επικεφαλής τους για να στασιάσει και να κυριαρχήσει ευκολότερα δεν ήταν τυχαία. Το φθινόπωρο του 796, η Ειρήνη είχε προσεταιριστεί με δώρα και υποσχέσεις τους αρχηγούς των ταγμάτων προκειμένου να εξασφαλίσει τη στήριξή τους στην προσπάθειά της να εκθρονίσει τον γιο της³⁰. Στην περίπτωση, ωστόσο, του Σταυρακίου εύλογα προκύπτει το ερώτημα, γιατί επιχείρησε να προσεταιριστεί τους σχολαρίους που είχαν ως αρχηγό τον Νικήτα Τριφύλλιο, ο οποίος τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή ήταν ένας από τους βασικότερους αντιπάλους του³¹. Αν και έχει υποστηρι-

²⁹ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 476₂₈-477₆. Η Ειρήνη, κατά τη μονοκρατορία της, με διάφορα φιλανθρωπικά έργα προσπάθησε να προσεταιριστεί το σύνολο του λαού, ενώ με παροχές, ευεργεσίες και φοροαπαλλαγές ενίσχυσε οικονομικά συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες της αυτοκρατορίας· βλ. ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 475₁₅₋₁₈: *Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως*, τ. II, ed. T. PREGER, Lipsiae 1907, 216₁₉-217₈, 243₁₃₋₁₅, 246₃₋₁₂, 265₅₋₆. Βλ. επίσης Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΣ, *Βυζαντινή φιλανθρωπία και κοινωνική πρόνοια*, Αθήνα 1986, 192· W. TREADGOLD, *The Byzantine Revival (780-842)*, Stanford 1988, 117-118· P.E. NIAVIS, *The Reign of the Byzantine Emperor Nicephorus I (AD 802-811)*, Αθήνα 1987, 29-30· LILIE, *Byzanz unter Eirene und Konstantin VI.*, 144-146· HERRIN, *Γυναίκες στην πορφύρα*, 213-224.

³⁰ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 471₁₃₋₁₈: *...εὐροῦσα δὲ διωρίαν ἢ τούτου μήτηρ (του Κωνσταντίνου ΣΤ΄) προσελάλησε καὶ ὑπέστυρε δωρεαῖς καὶ ὑποσχέσεσι τοὺς τῶν ταγμάτων ἄρχοντας πρὸς τὸ καθελεῖν τὸν υἱὸν αὐτῆς καὶ μονοκρατορησαὶ αὐτήν, τοὺς μὲν δι' ἑαυτῆς θωπεύσασα, τοὺς δὲ διὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτῆς, καὶ εἴλκυσε πάντας πρὸς ἑαυτήν καὶ ἐξεδέχετο ἡμέραν εὐρεῖν ἐπιτήδειον.*

³¹ Όπως έχει ήδη αναφερθεί ο Νικήτας Τριφύλλιος υπήρξε *δομέστικος των σχολών*. Ουσιαστικά κατείχε ένα από τα σημαντικότερα στρατιωτικά αξιώματα της αυτοκρατορίας, το οποίο εμφανίστηκε τον όγδοο αιώνα. Αρχικά ο *δομέστικος* ήταν ο διοικητής του τάγματος των σχολών, ενώ από τον ένατο αιώνα μπορούσε, σε περίπτωση απουσίας του βυζαντινού ηγεμόνα, να ηγηθεί ολόκληρου του στρατού· βλ. H. AHRWEILER, *Recherches sur l'admini-*

χθεί ότι η συγκεκριμένη πληροφορία από τη χρονογραφία του Θεοφάνη είναι ανακριβής³², δεν αποκλείεται η περιγραφή του χρονογράφου να αντιστοιχεί στην πραγματικότητα. Ο Θεοφάνης ήταν σύγχρονος με τα γεγονότα³³ και άρα οι πιθανότητες να μην διέθετε σωστές πληροφορίες είναι ελάχιστες. Επιπλέον σε αυτή την περίπτωση δεν είχε κάποιο ουσιαστικό λόγο για να παραποιήσει όσα πραγματικά συνέβησαν. Ίσως, ο Σταυράκιος, αντιλαμβανόμενος τον προσεταιρισμό του Αετίου προς τον Νικήτα, να θέλησε και ο ίδιος να προσεγγίσει τον *δομέστικο*. Η προσπάθειά του τελικά απέτυχε και τα σχέδιά του αποκαλύφθηκαν πιο γρήγορα. Η αυτοκράτειρα δεν θέλησε να επιβάλλει κάποια τιμωρία στον *λογοθέτη* προφανώς για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας³⁴. Παρόλο που η Ειρήνη στηριζόταν μόνιμα στους έμπιστους της στον τομέα της διοίκησης, ήταν πολιτικά έμπειρη και αναμφίβολα θα είχε αντιληφθεί τη διαμάχη του Αετίου και του Σταυρακίου, όπως επίσης και τη βαθύτερη αιτία που οδηγούσε σε αυτή. Ήξερε ότι η πολιτική αποδυνάμωση του ενός, θα οδηγούσε στην απόλυτη κυριαρχία του άλλου και ακολούθως στον περαιτέρω δικό της παραγκωνισμό.

Έχει ήδη αναφερθεί ότι η Ειρήνη με το *Σιλέντιο* απαγόρευσε στους αρχηγούς των στρατιωτικών σωμάτων της πρωτεύουσας να επικοινωνούν με τον Σταυράκιο και έτσι απέτρεψε τη δημιουργία νέων πολιτικών αναταραχών στην Κωνσταντινούπολη. Όμως αυτή η διαταγή δεν εμπόδισε τον Σταυράκιο να οργανώσει νέο κίνημα αυτή τη φορά σε μια ζωτική επαρχία της αυτοκρατορίας. Όπως προκύπτει από τη διήγηση του Θεοφάνη, ο *λογοθέτης* είχε αρρωστήσει

---

stration de l'empire byzantin aux IX-XIème siècles, *BCH* 84 (1960), 5-57· R. GUILLAND, *Recherches sur les institutions byzantines*, vol. I, Berlin - Amsterdam 1967, 428-429· N. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, *Les listes de préséance byzantines des IXe et Xe Siècles*, Paris 1972, 329.

³² F. WINKELMANN, *Quellenstudien zur Herrschenden Klasse von Byzanz im 8. und 9. Jahrhundert*, Berlin 1987, 57· LILIE, *Byzanz unter Eirene und Konstantin VI.*, 284.

³³ Ο Θεοφάνης ήταν σύγχρονος με τα γεγονότα και μάλιστα η συγγραφή της χρονογραφίας του έχει τοποθετηθεί στο διάστημα ανάμεσα στο 810 και στο 815· βλ. Α. ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ, *Βυζαντινοί ιστορικοί και χρονογράφοι*, τ. Β' (8^{ος}-10^{ος} αι.), Αθήνα 2002, 122-123.

³⁴ Ο Ralf-Johannes Lilie, εξετάζοντας τις σχετικές εξελίξεις, έχει εκφράσει αμφιβολίες για την εγκυρότητα των πληροφοριών που παραθέτει ο Θεοφάνης Ομολογητής στη χρονογραφία του. Συγκεκριμένα, θεωρεί ύποπτο το γεγονός ότι η Ειρήνη δεν επέβαλε καμία τιμωρία στον *λογοθέτη*, όταν πληροφορήθηκε πως εκείνος είχε επιχειρήσει να δωροδοκήσει τα στρατιωτικά σώματα των σχολαρίων και των εξκουβιτόρων, καθώς επίσης και τους επικεφαλής τους για να στασιάσει· βλ. LILIE, *Byzanz unter Eirene und Konstantin VI.*, 284. Η Ειρήνη θα είχε αντιληφθεί την αντιπαλότητα που υπήρχε μεταξύ των συνεργατών της και προφανώς θεωρούσε ότι και οι δύο απειλούσαν τη θέση της. Γι' αυτό τον λόγο αποφάσισε να διευθετήσει με ήπιο τρόπο τη συγκεκριμένη υπόθεση.

βαριά και επομένως δεν θα μπορούσε να μετακινηθεί από την πρωτεύουσα³⁵. Ύστερα από τις διαβεβαιώσεις των ανθρώπων που τον περιστοιχίζαν ότι θα ζούσε και θα βασίλευε, έλαβε την απόφαση να οργανώσει στάση *έν ταῖς Καππαδοκίαις*³⁶. Είναι προφανές ότι ο Σταυράκιος, επειδή βρισκόταν αρκετά χρόνια στην κορυφή της διοικητικής ιεραρχίας, θα είχε συνεργάτες στους οποίους θα μπορούσε να στηριχθεί για να υλοποιήσει τα σχέδιά του³⁷. Ο πληθυντικός που χρησιμοποιεί ο Θεοφάνης για να προσδιορίσει την περιοχή που οργανώθηκε το κίνημα δεν είναι τυχαίος και υποδηλώνει την επαρχία της Καππαδοκίας. Στους πρώτους χρόνους της αυτοκρατορίας και συγκεκριμένα κατά την περίοδο της βασιλείας του αυτοκράτορα Βάλη στην ευρύτερη περιοχή δημιουργήθηκαν δύο Καππαδοκίες, οι οποίες στη σύγχρονη βιβλιογραφία υποδηλώνονται με τους λατινικούς αριθμούς I και II³⁸. Για την παραπάνω διοικητική διαίρεση υπάρχουν και άλλες μνείες στις κειμενικές πηγές της περιόδου, ενώ η εφαρμογή της επιβεβαιώνεται και από την ύπαρξη σφραγίδων³⁹. Με την επισήμανσή του ο Θεοφάνης ήθελε ουσιαστικά να διασαφηνίσει τη γεωγραφική περιοχή στην οποία εκδηλώθηκε η στάση. Η απόφαση του Σταυρακίου να οργανώσει τον Ιούνιο του 800 κίνημα σε αυτή την επαρχία δεν θα πρέπει να θεωρηθεί περιεργή⁴⁰, διότι το 797 η Καππαδοκία και η Γαλατία είχαν λεηλατηθεί από τον αραβικό στρατό. Ένα χρόνο αργότερα οι εχθροί του Βυζαντίου πραγματοποίησαν επιθέσεις και

³⁵ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 474₂₉-475₁.

³⁶ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 475₁-475₇. Προφανώς, οι διαβεβαιώσεις των ανθρώπων που περιστοιχίζαν τον *λογοθέτη* ότι θα ζούσε και θα βασίλευε, δεν αντιστοιχούν στην πραγματικότητα. Στη βυζαντινή πολιτική θεωρία είχε από νωρίς παγιωθεί η αντίληψη ότι για να γίνει κανείς αυτοκράτορας θα έπρεπε να είναι αρτιμελής και επομένως ο Σταυράκιος, επειδή ήταν ευνούχος, δεν θα μπορούσε να ανέβει στον θρόνο. Τα λόγια του Θεοφάνη σε αυτή την περίπτωση αποτελούν έκφραση που σημαίνει υγεία, μακροήμερευση και επιτυχία: βλ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ο ρόλος του παραδυναστεύοντος*, 53, σημ. 37.

³⁷ Αν και θεωρείται βέβαιο ότι τον Ιούνιο του 800 οργανώθηκε στάση στην Καππαδοκία, έχει υποστηριχθεί ότι επικεφαλής της δεν ήταν ο Σταυράκιος και ότι ουσιαστικά η συγκεκριμένη πολιτική αντίδραση δεν είχε κάποιον ως αρχηγό. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η αφήγηση του Θεοφάνη, ενώ περιλαμβάνει σημαντικά στοιχεία για την υπόθεση, θα πρέπει να αμφισβητηθεί: βλ. WINKELMANN, *Quellenstudien*, 58. Είναι σαφές ότι οι εξεγέρσεις είχαν συνήθως ως αρχηγούς αυτούς που τις υποκινούσαν και τις οργάνωναν.

³⁸ ΛΑΜΠΙΑΚΗΣ, *Θέμα Καππαδοκίας*, 261-262. Για τα σύνορα και τις περιοχές που περιλαμβάνονταν στις δύο Καππαδοκίες, βλ. MÉTIVIER, *La Cappadoce*, 60-77.

³⁹ ΛΑΜΠΙΑΚΗΣ, *Θέμα Καππαδοκίας*, 263.

⁴⁰ Ο Friedhelm Winkelmann έχει υποστηρίξει ότι η εκδήλωση στάσης στην Καππαδοκία δεν θα μπορούσε να συνδέεται με τις πολιτικές αντιπαλότητες που κυριαρχούσαν στην πρωτεύουσα: βλ. WINKELMANN, *Quellenstudien*, 58.

νικηφόρα εκστρατεία εναντίον του Οψικίου και των Οπτιμάτων. Πιθανότατα η ανεμπόδιστη προέλαση των Αράβων σε σημαντικές περιοχές της αυτοκρατορίας, θα είχαν δημιουργήσει έντονη δυσαρέσκεια σε τοπικό επίπεδο, την οποία ο Σταυράκιος θέλησε να εκμεταλλευτεί. Το γεγονός ότι ο *λογοθέτης* ήταν βαριά άρρωστος και μακριά από την Καππαδοκία που αποτελούσε το επίκεντρο των πολιτικών εξελίξεων, επέτρεψε στον Αέτιο να καταστείλει γρήγορα τη στάση και να κυριαρχήσει πολιτικά. Η απουσία αντίστοιχης μνείας στα κείμενα των μεταγενέστερων ιστορικών και χρονογράφων, θα μπορούσε να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η πληροφορία του Θεοφάνη για τη στάση είναι ανακριβής⁴¹. Όμως, όπως έχει τονιστεί και παραπάνω, ο Θεοφάνης είναι σύγχρονος με το συμβάν και σε αυτή την περίπτωση δεν είχε κανένα λόγο να αλλοιώσει την ιστορική πραγματικότητα⁴². Εξάλλου οι μεταγενέστεροι βυζαντινοί συγγραφείς βασίζονται στη διήγησή του και γι' αυτό είναι αμφίβολο ότι μπορούσαν να έχουν λάβει υπόψη άλλα στοιχεία. Επιπλέον, η αφήγησή τους είναι πιο ευσύνοπτη και προφανώς αυτός είναι ο βασικότερος λόγος που δεν έχουν συμπεριλάβει τη στάση στην Καππαδοκία και άλλα γεγονότα στα κείμενά τους⁴³.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τμήματα της Καππαδοκίας Π και της Γαλατίας ανήκαν στο θέμα των Ανατολικών, τη διοίκηση του οποίου, καθώς και του Οψικίου, ανέλαβε αμέσως μετά την εξουδετέρωση της στάσης ο Αέτιος⁴⁴. Ο τελευταίος διορίστηκε στρατηγός των δύο θεμάτων για να αναλάβει στρατιωτική δράση εναντίον των Αράβων, να περιορίσει τη δυσαρέσκεια που υπήρχε και να αποτρέψει έτσι την εκδήλωση νέων πολιτικών αντιδράσεων. Η τελευταία παρά-

⁴¹ Η Ειρήνη Χρήστου έχει επισημάνει την απουσία σχετικής μνείας στις πηγές: βλ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ο ρόλος του παραδυναστεύοντος*, 54, σημ. 38.

⁴² Ο Θεοφάνης Ομολογητής σε προγενέστερα αποσπάσματα στη χρονογραφία του αποδίδει ευθύνες στους συμβούλους της Ειρήνης για την αντιπαλότητα που είχε δημιουργηθεί ανάμεσα στην αυτοκράτειρα και στον γιο της, καθώς και για την τύφλωση του Κωνσταντίνου ΣΤ'. Επομένως, έβλεπε με την ίδια εχθρότητα τον Σταυράκιο και τον Αέτιο, γι' αυτό και δεν είχε κανένα λόγο να αλλοιώσει την ιστορική πραγματικότητα: βλ. ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 464¹⁰⁻¹⁵, 472¹⁶⁻¹⁸. Βλ. επίσης ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ο ρόλος του παραδυναστεύοντος*, 49-51.

⁴³ Για τους μεταγενέστερους χρονογράφους που άντλησαν πληροφορίες από το έργο του Θεοφάνη Ομολογητή, βλ. Η. HUNGER, *Βυζαντινή λογοτεχνία. Η λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών*, τ. Β' (ελλ. μτφρ. Τ. ΚΟΛΙΑΣ, Κ. ΣΥΝΕΛΛΗ, Γ.Χ. ΜΑΚΡΗΣ, Ι. ΒΑΣΣΗΣ), Αθήνα 1992 [*Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*, Band I, Μόναχο 1978], 141.

⁴⁴ ΘΕΟΦΑΝΗΣ, 475²³⁻²⁴. Για τις περιοχές που ανήκαν στο θέμα των Ανατολικών, βλ. Β. ΒΛΥΣΙΔΟΥ, *Θέμα Ανατολικών. Β. Ιστορική γεωγραφία και κοινωνική απεικόνιση*, στο *Η Μικρά Ασία των θεμάτων. Έρευνες πάνω στην γεωγραφική φυσιογνωμία και προσωπογραφία των βυζαντινών θεμάτων της Μικράς Ασίας (7ος - 11ος αι.)*, Κ.Β.Ε./Ε.Ι.Ε, Αθήνα 1998, 89.

μετρος επιβεβαιώνει ως ένα βαθμό την άποψη που έχει διατυπωθεί ότι στα τέλη Οκτωβρίου του 802, όταν εκδηλώθηκε η συνωμοσία, με την οποία απομακρύνθηκε η Ειρήνη από την εξουσία⁴⁵, ο Αέτιος, λόγω της στρατιωτικής ιδιότητάς του, βρισκόταν κάπου στην Ανατολή και γι' αυτό δεν αντέδρασε σε όσα είχαν συμβεί στην πρωτεύουσα⁴⁶.

Μετά την τύφλωση του Κωνσταντίνου ΣΤ' και την ανάδειξη της Ειρήνης σε μοναδικό κάτοχο της εξουσίας τον Αύγουστο του 797, στην αυτοκρατορία δεν επικράτησε ηρεμία, καθώς η διαμάχη του Σταυρακίου και του Αετίου δημιούργησε έκρυθμη ατμόσφαιρα στην πρωτεύουσα, ενώ η ανεμπόδιστη προέλαση των Αράβων στα εδάφη σημαντικών στρατιωτικών θεμάτων προκάλεσε δυσарέσκεια στις ανατολικές επαρχίες. Η στάση που οργάνωσε ο Σταυράκιος τον Ιούνιο του 800 στην ευρύτερη περιοχή της Καππαδοκίας, μέσω συνεργατών του, ήταν ουσιαστικά το άμεσο αποτέλεσμα των εσωτερικών και εξωτερικών προβλημάτων που ταλαιπωρούσαν εκείνη την περίοδο την αυτοκρατορία. Με την εξουδετέρωση του κινήματος τερματίστηκε η διαμάχη των δύο ευνούχων, αλλά συγχρόνως παρουσιάστηκαν νέα προβλήματα, τα οποία σταδιακά οδήγησαν στην ανατροπή της Ειρήνης και στην επακόλουθη πολιτική αποδυνάμωση του Αετίου.

The End of the Eunuchs' Conflict: The Riot of Staurakios against Aetios in Cappadocia (June 800)

During the period that Irene the Athenian ruled as the sole emperor of Byzantium, two high-ranking officials, Staurakios and Aetios, played a leading role in the political life of the empire. The fact that the empress didn't appoint anyone as her successor, created a climate of rivalry between her two main advisers, as both Staurakios and Aetios wanted to promote their relatives to power after Irene's death. According to Theophanes the Confessor, the dispute between the two eunuchs peaked in June 800, when Staurakios organized a riot against Aetios in Cappadocia. Although the involvement of Staurakios in this political movement has been questioned, there is evidence that he organized it from Constantinople shortly before his death.

---

⁴⁵ Για τη συνωμοσία που οργανώθηκε εναντίον της Ειρήνης Αθηναίας τον Οκτώβριο του 802, βλ. LILIE, *Byzanz unter Eirene und Konstantin VI.*, 105-111, 286-291· ΡΩΤΑ, *Συνωμοσίες στο Βυζάντιο*, 163-168.

⁴⁶ ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ο ρόλος του παραδυναστεύοντος*, 61-62.

ISBN 978-618-5161-35-4

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΔΟΜΟΣ / ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ

Π.Π. Γερμανού - Ι. Μιχαήλ 2, 54622, Θεσσαλονίκη
2310264748, 6946461460

anstamoulis@hotmail.com • xarpantidisoannis@gmail.com
www.osdelnet.gr (Σταμούλη Αντ.) • www.biblionet.gr (Σταμούλη Αντ.)
